

most promising direction of the development of the agrarian business, including modern technologies is the use of the marketing complex.

Each of the agricultural enterprises engaged in crop production, supplies the market with only a small portion of the total amount of a certain kind of agricultural products. It creates a high level of competition between crop production producers. However, the effectiveness of the functioning of these enterprises under the same climatic conditions differs significantly. The research showed that economic levers have a significant impact on the profitability of the activities, including marketing activities that are the most important ones, along with a number of agrotechnological factors.

The research of the efficiency of functioning of the crop production showed the need to use marketing technologies in the activities of agricultural enterprises in the region to study and develop directions of their further development through the system, the foundation of which is the constant research of the crop production market and obtaining data for further use in modern agribusiness.

Analysis of agricultural enterprises of Talne district indicates that marketing functions are carried out primarily by directors who are the actual owners of enterprises. Making decisions they are oriented mainly on their own experience and limited amount of information that comes from different sources and has no regular character. Accordingly, it results in a distorted perception of the market situation and adoption of thoughtless administrative decisions.

The marketing complex in crop industry operates irregularly and the research of market conditions is not carried out. Crop production is traditional one. At the same time, the growing demand for organic products is not taken into account.

Key words: agricultural enterprises, agricultural marketing, crop production.

УДК 657.421.3

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В ОБЛІКУ

Н.А. Чугрій

**Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція
НААН України**

Досліджено та уточнено економічний зміст нематеріальних активів як специфічного ресурсу підприємства та об'єкта обліку. Розглянуто проблеми визнання нематеріальних активів. Проаналізовано відмінності визначення терміну «нематеріальні активи», критерії їх визнання відповідно до національних та міжнародних стандартів обліку.

Ключові слова: нематеріальний актив, ідентифікація, критерії визнання, оцінка, економічна вигода.

Постановка проблеми. У країнах з розвинутою економікою нематеріальні активи відіграють велике значення в господарській діяльності підприємств. В Україні суб'єкти господарювання використовують нематеріальні активи в фінансово-господарській діяльності не так активно. Однією з причин цього є складнощі в розумінні сутності нематеріального

активу як об'єкта обліку. На початковій стадії облікового процесу нематеріальних активів виникають питання у визначенні, ідентифікації, оцінці, класифікації об'єктів нематеріальних активів.

Помилки на стадії визнання нематеріальних активів призводять до відображення недостовірній інформації у фінансовій звітності стосовно цих активів. Саме тому в статті розглядаються основні проблемні аспекти питань визначення терміна «нематеріальний актив», критерії визнання для запобігання помилок у бухгалтерському обліку при їх надходженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності нематеріальних активів та їх ідентифікації в обліку присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких С.Ф.Голов, Ф.Ф.Бутинець, В.М.Диба, І. Жураковська, О.Вақун, І.Бігдан, Т.Банасько, Н.М. Ткаченко, М.Плекан, І.Бешуля та інші [1–6].

Аналіз досліджень виявив проблемні питання обліку нематеріальних активів. Неоднозначне трактування основних положень законодавчо-нормативної бази, розбіжності в них викликають певні труднощі бухгалтерського обліку операцій по надходженню, використанню та відображенню в фінансовій звітності. Також залишається невирішеним питання забезпечення єдиних підходів до економічної сутності нематеріальних активів, обґрунтування їх класифікації, ідентифікації, методів оцінки. Повне розкриття змісту нематеріальних активів дозволить визначити їх характеристики, що забезпечить проведення об'єктивної процедури ідентифікації, яка є базисною основою бухгалтерського обліку.

Мета статті полягає в узагальненні та визначенні сутності нематеріальних активів для бухгалтерського обліку, визначення проблемних аспектів при їх ідентифікації та оцінці.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є системний підхід до розкриття економічної сутності нематеріальних активів. При написанні статті використовувались такі методи дослідження як історичний, абстрактно-логічний, методи порівняння та узагальнення, синтезу, аналізу, які дозволили розкрити сутність нематеріальних активів, визначити значення у структурі активів підприємств та провести теоретичні та методологічні узагальнення і сформулювати висновки.

Результати досліджень. У сучасних умовах використання нематеріальних активів у фінансово-господарській діяльності сприяє підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання, їх конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості. Нематеріальні активи розглядаються як потенційне джерело отримання економічних вигод. Інформація про нематеріальні активи у фінансовій звітності надає змогу користувачам фінансової звітності приймати управлінські рішення стосовно майбутніх взаємовідносин із суб'єктами господарювання.

Слово «нематеріальний» походить від латинського «tangier» і означає «стосуватися, відчувати». Нематеріальні активи як об'єкт обліку виникли ще в XI столітті, але перша спроба їх нормативного регулювання в світі була зроблена Комітетом по методам бухгалтерського обліку Американського

інституту бухгалтерів в 1944 році. Для країн пострадянського простору це абсолютно новий об'єкт обліку, поява якого обумовлена приватизацією державного майна і необхідністю захисту прав майнової, інтелектуальної та промислової власності. У бухгалтерському обліку були відсутні критерії облікового визнання нематеріальних активів, відсутнє визначення цього об'єкта, існував лише перелік майна, яке можна було віднести до нематеріальних активів.

У вітчизняній практиці бухгалтерського обліку поняття «нематеріальні активи» з'явилося в кінці 80-х минулого століття і було пов'язане з появою на території СРСР спільних підприємств. Підприємства з іноземним капіталом використовували патенти, різні ноу-хау та виявляли бажання юридично оформити права володіння ними та відобразити їх вартість на балансі. Зарубіжні орієнтири з'явилися тільки в 1998 році, коли був прийнятий МСФЗ 38 «Нематеріальні активи». З прийняттям 38 МСФЗ «Нематеріальні активи» були визначені методологічні принципи обліку цих об'єктів і дано їх сутнісне економічне визначення [1, с.70-71].

Сьогодні існує безліч варіантів тлумачення суті нематеріальних активів. У широкому сенсі виділяють три підходи до розкриття сутності даних активів: юридичний, економічний, бухгалтерський. Використання кожного з таких підходів дозволяє встановити специфіку розуміння нематеріальних активів в юридичній, економічній і бухгалтерській сфері.

Юридичний підхід передбачає розгляд нематеріальних активів як майна, тобто сукупності виняткових і невиключних майнових прав на нематеріальний об'єкт. Критерієм ідентифікації нематеріальних активів в даному випадку виступає наявність права власності на них.

Економічна сутність передбачає розгляд нематеріальних активів як економічних ресурсів. Критерієм ідентифікації нематеріальних активів в такому випадку виступає здатність контролю над ними. Економічна природа нематеріальних активів, як стверджує І.А. Бігдан, проявляється в тому, що, не маючи фізичної субстанції, вони одночасно є одним з видів ресурсів підприємства, які представляють певні права і переваги і дозволяють власнику здійснювати підприємницьку діяльність з метою отримання економічних вигод. Зважаючи на відсутність матеріальної форми, вони стають відчутними лише в процесі виробництва і реалізації продукції, при здійсненні управлінської діяльності. Тільки в поєднанні із засобами, предметами праці і робочою силою проявляється ефект від їх використання [4, с.78].

Сучасні економісти зазначають, що нематеріальні активи постають категорією, що виникає внаслідок володіння правом власності на об'єкти інтелектуальної власності або обмежені ресурси та їх використання у господарській діяльності з отриманням доходу. До складу нематеріальних активів деякі економісти вводять вартість патентів, торгової марки підприємства, її прав, її репутації [7–9].

Виходячи з принципу превалювання економічної сутності операцій над їх юридичною формою, основний критерій при визнанні об'єкта активом в

обліку повинен базуватися на економічному, а не юридичному характері. Саме тому необґрунтованими є підходи вчених щодо визначення нематеріальних активів як облікового об'єкта через зв'язок з правом власності.

Бухгалтерська сутність нематеріальних активів розкривається в бухгалтерських нормативних актах. Методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи визначає Положення (стандарт) Бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Даний стандарт визначає нематеріальні активи як «немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифікованими». За визначенням міжнародного стандарту 38 «нематеріальний актив - немонетарний актив, який можна ідентифікувати, без фізичної субстанції, який утримують для використання у виробництві чи постачанні товарів або послуг, а також для передачі в оренду іншим сторонам чи для адміністративних цілей».

Неоднозначність трактування основних понять призводить до того, що інформація про нематеріальні активи у фінансовій звітності не відповідає її принципам і не може бути корисною користувачам фінансової звітності в прийнятті ними управлінських рішень. На нашу думку, «нематеріальні активи» слід визначити як немонетарні активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані, сприяють одержанню підприємством доходу та являють собою довгострокові права або переваги, котрі отримує власник таких прав, витрати на їх придбання (створення) і доведення до стану, придатного для використання за призначенням.

На етапі первинного облікового визнання об'єкта визначальним є фактор ідентифікованості. Нематеріальний актив повинен бути відокремленим від інших активів установи. Під цим мається на увазі те, що його можна продати, обміняти, здати в оренду без втрати економічних вигод, що генеруються іншим майном. Вимога ідентифікованості вважається виконаною, якщо нематеріальний актив впливає з договірних чи інших прав незалежно від того, чи можуть ці права бути відокремлені від інших прав і від компанії в цілому. Феноменально в даному випадку та обставина, що в відношенні нематеріальних об'єктів активу балансу фактор ідентифікованості на етапі їх первинного облікового визнання повинен базуватися ще й на праві розпорядження та використання [1, с.77].

Порівнявши вітчизняні критерії визнання нематеріальних активів з міжнародними, з'ясували, що критерії, наведені у відповідність з ПСБО 8 «Нематеріальні активи» є позичені, потребують уточнень, допускають неоднозначне тлумачення сутності даної економічної категорії. Порівняльний аналіз дозволив виявити, що вітчизняні стандарти обліку не містять чіткого визначення і пояснення таких термінів: ідентифікованість; нематеріальність; контрольованість; отримання економічних вигод. Через це критерії нематеріальних активів, згідно з П(С)БО, виявляються звуженими, потребують уточнення, допускають неоднозначне трактування сутності цієї економічної категорії.

Висновки. Результати проведеного дослідження щодо визначення сутності та економічного змісту поняття «нематеріальні активи» дозволяє стверджувати, що як об'єкт наукового пізнання - це складний та багатогранний структурний елемент в економічній теорії сьогодення. Результатами дослідження підтверджено, що для визнання нематеріального активу, відображення його в обліку і звітності, актив повинен відповідати одночасно двом критеріям, а саме: в майбутньому від його використання очікується отримання економічних вигод, оцінка активу може бути достовірно визначена. Проведене дослідження дозволило уточнити методичні підходи до сутності нематеріальних активів шляхом повного визначення особливостей і характерних ознак цього виду активів. Встановлено, що важливою характеристикою об'єкта нематеріальних активів є можливість його ідентифікації, тобто можливість відокремлення від інших активів, але на практиці не завжди це вдається.

Порівняльний аналіз дозволив виявити, що вітчизняні стандарти обліку на відміну від міжнародних не містять чіткого визначення і пояснення таких термінів, як ідентифікованість, нематеріальність, контрольованість, отримання економічних вигід у майбутньому. Отже, дослідження обліку нематеріальних активів та їх економічної сутності виявили критерії їх визначення та визнання, однак непевність отримання економічної вигоди їх застосування потребують подальшого глибокого вивчення з метою напрацювання відповідних методологічних підходів у бухгалтерському обліку.

Література

1. Бешуля І.В. Феномен нематеріальних активів на етапі їх первинного облікового визнання / І.В. Бешуля // Економіка і організація управління. – 2009. – № 6. – С. 70–78.
2. Вақун О.В. Нова сутність нематеріальних активів в бухгалтерському обліку / О.В. Вақун // Журнал «Сталий розвиток економіки». – 2011. – № 3. – С. 211–215.
3. Плекан М.В. Проблемні аспекти нематеріальних активів / М.В. Плекан // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2015. – №1(45). – С. 112–115.
4. Бігдан І. А. Питання оцінки вартості нематеріальних активів / І. А. Бігдан // Науково-практичний журнал “Регіональні перспективи”. – 2001. – №2–3. – С. 78–80.
5. Банасько Т. Ідентифікація і оцінка нематеріальних активів у бухгалтерському обліку о дискусійні питання, можливості їх розв'язання / Т. Банасько // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – №38.– С. 205–215.
6. Діба В.М. Нематеріальні активи: принципи визначення та визнання / В.М. Діба // Збірник наукових праць КНЕУ «Вчені записки». – 2014. – №10. – С. 217–222.
7. Фаріон В.Я. Економічна сутність та оцінка нематеріальних активів в

Україні / В.Я. Фаріон // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: менеджмент, маркетинг та логістика: Збірник наукових праць. – 2012. – № 4. – С. 87–93.

8. Безкоста Г.М. Обґрунтування сутності нематеріальних активів в обліку / Г.М. Безкоста // Бухгалтерський облік і аудит: БізнесІнформ. – 2013. – №10. – С. 306–310.

9. Рилєєв С.В. Визнання та ідентифікація нематеріальних активів: вітчизняний та зарубіжний досвід / С.В. Рилєєв // Науково – виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. – №7. – С. 195–197.

10. Щур О.В. Визнання та ідентифікація нематеріальних активів / О.В. Щур // Науковий вісник «Економіка і регіон» ПолтНТУ. – 2010. – №1(24). – С. 170–173.

References

1. Beshulya, I.V. The phenomenon of intangible assets during their initial recognition of an organization . *Economy and Management*, 2009, no. 6, pp. 70–78 (in Ukrainian).

2. Vakun, A. The new entity intangible assets accounting. *Sustainable economic development Journal*, 2011, no. 3, pp. 211 – 215 (in Ukrainian).

3. Plekan, M.V. Problematic aspects of intangible assets. *Scientific Bulletin of the Uzhgorod University*, 2015, no. 1, pp.112–115 (in Ukrainian).

4. Bihdan, I.A. Issue of valuation of intangible assets . *Scientific journal "Regional Perspectives"*, 2001, no.2, pp. 78–80 (in Ukrainian).

5. Banasko, T. Identification and evaluation of intangible assets accounting o discussion questions, possibilities of their solution . *Journal of Social and Economic Research*, 2012, no. 38, pp. 205–2015 (in Ukrainian).

6. Dyba, V. M. Intangible assets: definition and recognition principles. *Proceedings of KNEU "Researchers note"*, 2014, no. 10, pp. 217–222 (in Ukrainian).

7. Farion, V. The economic essence and intangible assets in Ukraine. *Problems of rational use of socio-economic and natural resources of the region: management, marketing and logistics: Collected Works*, 2012, no. 4, pp. 87–93 (in Ukrainian).

8. Bezcosta, G.M. Justification essence intangible assets accounted. *Accounting and Auditing Journal: BusinessInform*, 2013, no. 10, pp. 306–310 (in Ukrainian).

9. Rileyev, S.V. Recognition and identification of intangible assets: domestic and foreign experience. *Scientific - production journal "Innovative Economy"*, 2013, no. 7, pp.195-197 (in Ukrainian).

10. Schur, A. Recognition and identification of intangible assets. *Scientific Journal "Economics and region"*, 2010, no. 1(24), pp. 170–173 (in Ukrainian).

Одержано 12. 05. 2016

Аннотация

Чугрий Н.А.

Экономическая сущность и проблемы идентификации нематериальных активов в учете

В странах с развитой экономикой нематериальные активы играют большое значение в хозяйственной деятельности предприятий. В учете нематериальных активов возникают вопросы в их определении, идентификации, оценке, классификации. Цель статьи состоит в обобщении и определении сущности нематериальных активов для бухгалтерского учета, определения проблемных аспектов при их идентификации и оценке. Методологической основой исследования является системный подход к раскрытию экономической сущности нематериальных активов.

Нематериальные активы рассматриваются как потенциальный источник получения экономических выгод. Информация о нематериальных активах в финансовой отчетности дает возможность пользователям принимать управленческие решения. Результатами исследования подтверждено, что для признания нематериального актива, отражение его в учете и отчетности, актив должен отвечать одновременно двум критериям, а именно: в будущем от его использования ожидается получение экономических выгод, оценка актива может быть достоверно определена. Проведенное исследование позволило уточнить методические подходы к сущности нематериальных активов путем полного определения особенностей и характерных признаков этого вида активов. Установлено, что важной характеристикой объекта нематериальных активов является возможность его идентификации, то есть возможность отделения от других активов, но на практике не всегда это удается.

Таким образом, полное раскрытие содержания нематериальных активов позволит определить их характеристики, обеспечит проведение объективной процедуры идентификации, является базисной основой бухгалтерского учета.

Ключевые слова: нематериальный актив, идентификация, критерии признания, оценка, экономическая выгода.

Annotation

Chuhriy N.A.

The economic essence and problems of identification of intangible assets in accounting

In countries with developed economy, intangible assets are of great importance in the economic activities of enterprises. The accounting of intangible assets raises questions in their definition, identification, evaluation and classification. The purpose of this article is to summarize the essence and definition of intangible assets for accounting, identifying problem areas in their identification and evaluation. The methodological basis of the study is a systematic approach to the disclosure of the economic essence of intangible assets.

Intangible assets are considered as a potential source of economic benefits. Information on intangible assets in the financial statements allows users to make management decisions. The results of the study on determining the nature and content of economic notion of "intangible assets" suggests that the object of scientific knowledge is a complex and multifaceted structural element in the economic theory today. The results of the study confirmed that for the definition of an intangible asset, its reflection in the accounting and reporting, asset must meet simultaneously two criteria, namely: the future of its use is expected to receive the economic benefits of the asset and the valuation can be reliably determined. This study allowed us to refine the methodological approaches to the essence of intangible assets through the full definition of features and the characteristic features of this type of asset. It is established that an important characteristic of intangible assets is the ability to identify that means it is possible to

separate from other assets but in practice this is not always possible.

Thus, the definition of intangible assets will determine their characteristics and provide an objective identification procedure. It is the basic foundation of accounting.

Key words: intangible asset, identification, recognition criteria, assessment, economic benefit.

УДК 631.162:338.434

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

**В.П. Бечко, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті розглядається основні напрями удосконалення управління кредитним ризиком комерційного банку, проблема контролю якості кредитного портфеля. Визначено, що основним способом захисту банків від кредитних ризиків постає аналіз кредитоспроможності та фінансового стану потенційного позичальника.

***Ключові слова:** кредит, конкурентоспроможність, кредитний портфель, процентна ставка, кредитна політика, заборгованість, кредитний ризик.*

Постановка проблеми. Основним джерелом доходів банків є отримання прибутку від здійснення кредитних операцій, а так як у процесі управління кредитною діяльністю банку об'єктами є не лише кожна окрема кредитна операція, а й сукупність усіх наданих банком кредитів з їх взаємовпливом і взаємозалежністю, тобто кредитний портфель банку. Неefективне управління кредитним портфелем призводить до підвищення ризиків здійснення кредитних операції, а це, у свою чергу, веде до настання збитків та втрати вкладених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності кредитного портфеля банку присвячено роботи таких науковців як: С.Г. Арбузов, Ю.В. Бугель, В.М. Голуб, Е.Дж. Долан, О.И. Лаврушин, Г.С. Панова, В.А. Челноков та інші.

Аналіз показав, що трактування такого поняття як «кредитний портфель» розподіляється за трьома підходами. Так, науковці, що при визначенні підходів до сутності кредитного портфелю були віднесені до першої групи, представляють кредитний портфель як сукупність виданих позичок, тим самим враховують лише здійснення кредитної операції [1]. Представниками такого підходу щодо трактування сутності «кредитного портфеля» можна віднести таких науковців як: С.Г. Арбузов, А.С. Кокін, О.І.Лаврушин, Г.С. Панова,